

AKVÁRIUM TERARIUM

NEJSTARŠÍ VIVARISTICKÝ ČASOPIS
ROČNÍK 51 / ZÁŘÍ - ŘÍJEN / 2008
CENA 95 Kč / 155 SKK / 5,15 €



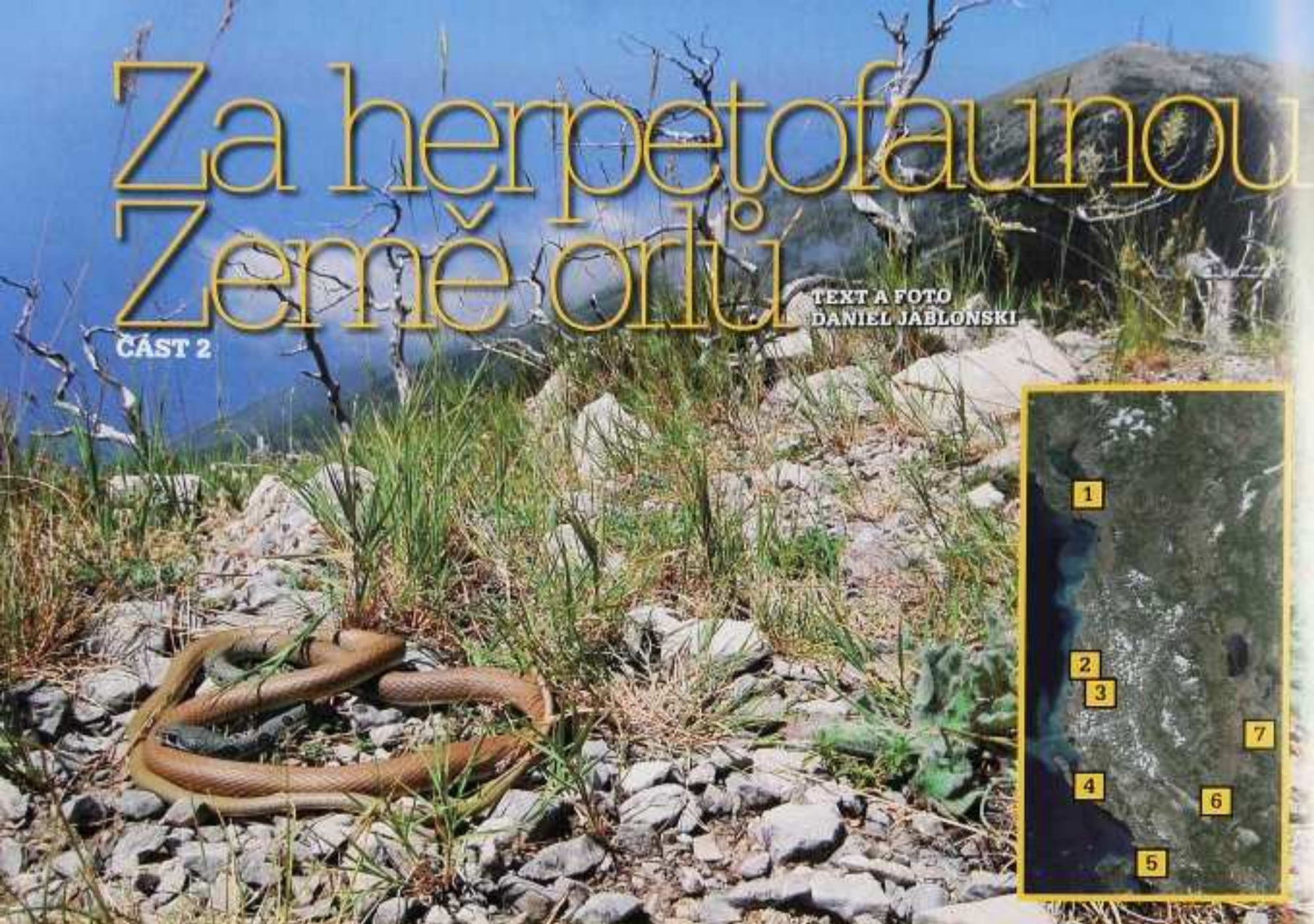
VE VODÁCH GUYANSKÝCH
KLAUNI A JEJICH PŘÍBUZNÍ
ILYODONI
ABSCESS U LEGUÁNA
HROZNÝŠOVEC JAMAJSKÝ



Za herpetofaunou Země orlů

TEXT A FOTO
DANIEL JABLONSKI

ČÁST 2



Plazi

Z celkem 37 druhů albánských plazů se za dané období podařilo pozorovat 18 druhů. Nutno ale podotknout, že z celkové sumy zde se vyskytujících druhů plazů je mnoho těch, kteří obývají území Albánie jen velice okrajově (např. *T. marginata*, *E. jaculus*), vyskytují se na velmi specifických stanovištích (*V. ursinii*, *Z. vivipara*), nebo jsou díky nejrůznějším aspektům své etologie méně hojní až vzácní (*Z. situla*, *T. fallax* apod.).

Platyceps najedum v prostředí NP Llogarë

Většina druhů je však bohatě zastoupena, na což navazuje fakt, že jsem měl plazy možnost pozorovat od hranice moře (NP Karavastasi) až po výšku téměř 2 000 m n. m., kde však již druhová pestrost rapidně klesala (NP Llogarë).

Z želv se v Albánii můžeme

setkat se 2 druhy sladkovodních zástupců (*E. orbicularis*, *M. rivulata*), ze suchozemských pak dokonce se všemi evropskými druhy (*E. hermanni*, *T. graeca*, *T. marginata*). Aby byl výčet kompletní, tak je vhodné uvést, že u pobřeží Albánie byla také několikrát pozorována kareta *Caretta caretta* a jedenkrát kožatka *Dermochelys coriacea* (Haxhiu, 1995).

VYZNAČENÍ DRUHOVĚ NEJBOHATŠÍCH MÍST

1. Lokalita kolem Shkodarského jezera (osada Zogaj)
2. NP Karavastasi
3. Ardenica
4. NP Llogarë a pohoří Cikës
5. NP Butrinti
6. Laskovicki jezero (Sheguret)
7. NP Drenovë

Populačně početní primariát mezi sladkovodními želvami této země drží jednoznačně druh *Emys orbicularis* poddruhu *hellenica*, se kterou se tak můžeme hojně setkat na většině pro tento druh vhodných lokalit.

Setkat se 2 druhy sladkovodních zástupců (*E. orbicularis*, *M. rivulata*), ze suchozemských pak dokonce se všemi evropskými druhy (*E. hermanni*, *T. graeca*, *T. marginata*). Aby byl výčet kompletní, tak je vhodné uvést, že u pobřeží Albánie byla také několikrát pozorována kareta *Caretta caretta* a jedenkrát kožatka *Dermochelys coriacea* (Haxhiu, 1995).

Populačně početní primariát mezi sladkovodními želvami této země drží jednoznačně druh *Emys orbicularis* poddruhu *hellenica*, se kterou se tak můžeme hojně setkat na většině pro tento druh vhodných lokalit.

Slepý *Anguis fragilis* z NP Llogarë





tách. Obývá močály, kanály, sladkovodní jezera do nadmořské výšky přibližně 1 000 m (Haxhiu, 1998). Tato želva se také často prioritně nachází ve vhodných nadržích v blízkosti pobřeží. V Albánii jsem se s ní setkal na dvou lokalitách. Prvně v jednom ze zavlažovacích kanálů vesničky Radhimë (jižně od Vlorë), následně a v mnohem větším množství v NP Butrint, respektive v kanálech místního archeologického naleziště. Zdejší jedinci byli opravdu nádherně vybarvení s jasnými žlutými konturami kresby krůňky – tak typickými pro subspecii *hellenica*.

Další, již méně hojnou želvou je *Mauremys rivulata*. Tento druh obývá nížinaté oblasti. Hojnější je zejména v jižní Albánii (okolí Sarandë, Butrint), severněji se s ní setkáme vzácněji. V Albánii jsem ji našel právě jen v NP Butrint, respektive na stejných lokalitách jako *Emys orbicularis*. Tyto dva druhy želv zde sympatricky obývají stejné lokality, podobně jako i na jiných místech Balkánu, aniž by si výraznějším způsobem konkurovaly.

Ze tří druhů suchozemských želv vyskytujících se v Albánii se rozhodně nejčastěji střetneme s druhem *Eurotestudo hermanni*. Želvy *T. graeca* a *T. marginata* do Albánie zasahují pouze okrajem svého celkového rozšíření. *T. graeca* byla pozorována v okolí Prespanského jezera, odkud zasahuje z Makedonie a Řecka.

T. marginata je pak ještě vzácnější a z Řecka zasahuje striktně jen na několik lokalit JZ Albánie. Záznamy o pozorování pocházejí především z okolí města Sarandë, kde společně s *E. hermanni* obývá kamenité a skalnaté planiny, případně údolí s hustou vegetací (Haxhiu, 1998). Želva zelenavá je v Albánii opravdu hojná. Zvláště lokality západní nížinaté oblasti jsou na výskyt druhu bohaté. Druh však vystupuje až do nadmořské výšky přes 1 000 m, což jsem měl možnost zaznamenat v NP Llogarë. Tyto želvy jsem dále našel v okolí Skadarského jezera, na lokalitách poblíž města Krujë, v NP Karavastase, Ardenica, na neobdělávaných poličkách vesnice Radhimë, v oblasti Himarë, v NP Butrint, v údolí řeky Vjosë a okolí jezera Shelegurë. Preferuje otevřenou krajinu s porosty vyšší vegetace, roztroušenými křovinami a stromy, kde dosahuje vysoké populační hustoty. Obývá i zahrady a sady. Vyhýbá se však intenzivně obdělávaným půdám. Aktivní byly po celý den a to i za výrazně horkých dnů, kdy se většinou schovávají v hustých křoviscích a jiných úkrytech. V okolí Ardenice jsem několik exemplářů pozoroval za soumraku a jednoho jedince jsem našel dokonce v noci.

Podřád ještěří je v Albánii zastoupen 4 čeleděmi. Čeleď *Gekkonidae* zastupují dva,

resp. tři druhy. Totiž otázka výskytu druhu *Terentola mauritanica* je dosti spekulativní. Tento gekon se sice přerušovaně vyskytuje téměř po celém pobřeží západní části Balkánu, z Albánie jsou však faunistická pozorování nepřesná a dubiální. Zprostředkovaně uvádí tento druh z albánského ostrova Sazan pouze Silvio Bruno (1989). Dalšími dvěma, v Albánii naopak již celkem hojnými druhy jsou gekoni *Hemidactylus turcicus* a *Mediodactylus kotschy*. I když tyto gekoni spolu často na lokalitách vzájemně koexistují, setkal jsem se však opět jen s prvně jmenovaným, který je zde jistě dominantnějším zástupcem. Gekony turecké se mi podařilo nalézt na zdech a na okolních zidkách chrámu Ardenica a v rozbořených i obydlených budovách poblíž pobřeží, zejména v okolí vesnice Himarë. Do vnitrozemí, jako je tomu na většině jeho areálu rozšíření, spíše nezasaahuje.

Ještěřkoviti (*Lacertidae*) patří mezi běžné albánské plazy a s několika místními zástupci se není problém setkat. Tuto čeleď zastupuje v Albánii 6 rodů, které obecně obývají poměrně diverzifikované biotopy. Nejběžnějším druhem rodu *Podarcis* je ještěřka *Podarcis muralis*, která se v Albánii vyskytuje ve dvou poddruzích – nominotypickém a příznač-

né pojmenované subspecii *albanica*. Poddruh *muralis* obývá sever země, *albanica* pak zbytek areálu odkud zasahuje i do sousedních zemí. Tento druh jsem pozoroval ve větší či menší míře téměř na všech navštívených lokalitách v celém výškovém rozpětí, tzn. i ve výšce kolem 2 000 m n.m. Zajímavé bylo pozorovat značné morfologické rozdíly mezi jednotlivými populacemi a to zejména po stránce vybarvení těla. Ještěřky obývaly hromady kamení, okraje lesů, rozbořené stavby, ploty a jiná prosluněná místa. Velice podobným druhem je ještěřka *Podarcis erhardii riveti*, která je v Albánii spíše vzácná. Např. Haxhiu (1998) hlásí z Albánie jen jednu lokalitu z okolí vesnice Prespe. Bruno (1989) tento druh udává hned z několika lokalit východní a severovýchodní Albánie. Ve většině případů se však nejspíše jednalo o záměnu právě s druhem *P. muralis*. Tuto ještěřku jsem v Albánii pozoroval pouze v NP Drenovë, kde byly místně velmi hojné (Jablonský, 2007). Obývaly kamenitou krajinu téměř bez vegetace a také okolí zdejšího potoka poblíž stejnojmenné vesnice Drenovë. Posledním zástupcem rodu *Podarcis*, kterého se mi podařilo nalézt, byla ještěřka *Podarcis tauricus ionica*. Na východě Albánie se však vyskytuje také nominotypický poddruh



Kamená pole a jejich okolí na úpatí hor v NP Llogarë jako vhodná útočiště druhům *A. nigropunctatus*, *P. muralis*, *A. fragilis* a *Vipera ammodytes*



^ *Podarcis muralis albanica*

< *Pseudopus apodus* z NP Karavastasë

∨ Detail jedince ještěrky *Lacerta* sp. pozorovaný poblíž uhelných slajů v NP Drenovë - možný zástupce taxonu *Lacerta bilineata* (viz text)



tohoto druhu, který jsem našel až za hranici na břehu Prespanského jezera v Makedonii. *P. t. ionica* se nachází na většině areálu, hojněji však především v nížinaté oblasti Západní prolákliny, kde jsem ji osobně také na některých lokalitách pozoroval. V Albánii vzácnější ještěrku *Podarcis melisellensis fiumanus*, vyskytující se v S a SZ Albánii, se nám pozorovat nepodařilo. Mezi další vzácné zástupce albánských ještěrkovitých patří *Dalmatolacerta oxycephala*, nově popsany balkánský druh *Dinarolacerta montenegrina* (Ljubisavljević et al., 2007) a *Zootoca v. vivipara*. Naopak hojným je druh ještěrkovce *Algyroides nigropunctatus nigropunctatus*, zejména na vhodných lokalitách při úpatích albánských pohoří. Zde

∨ Ještěrka *Lacerta viridis viridis*





⚡ Ještěrka Itrvi (*Podarcis tauricus ionica*)
vyfotografování v NP Karavostazě

⤴ Běhen *Hemidactylus turcicus* z pobřežních
oblastí vesnice Himarë

➤ Vzácnějším zástupcem albánských *Lacertidae*
je *Podarcis erhardii riveti*

> Štíhlivka *Platyceps najadum cithycosa*
v ostrovi Cikës

také vystupuje až do nadmořské výšky 1 500 m. S druhem jsem se setkal v NP Llogarë, v okolí Gjirokastrë a v Butrintu. Rovněž místně početné jsou populace dvou největších, vzájemně si podobných ještěrek Balkánu – *Lacerta viridis viridis* a *Lacerta trilineata major*. Zatímco první jmenovaný druh obývá spíše křovinaté biotopy, v blízkosti vody a vyšší polohy, ještěrku *Lacerta t. major* pak



Pohled na část lokality v Butrintu, kde byly hojně zejména želvy *E. orbicularis* a *M. rivulata*

nalezneme hlavně na proslulých, suchých a kamenitých stanovištích. Není to však podmínkou. Jak jsem se přesvědčil, obě patří mezi euryvalentní druhy vykazující vysokou ekologickou valenci. Např. v NP Llogarë se *L. viridis* vyskytovala na travnatých lokalitách po hranici lesa a spíše v nižších polohách parku, *L. trilineata* se zde naopak vyskytovala i na hranici 1 200 m n.m. a obývala skalnatá místa a kamenité svahy hustě zarostlé přizemní vegetací. V dalších oblastech jsem je pozoroval poblíž lidských obydlí, na smetištích, v okolí cest apod. (např. NP Drenovë). V době práce na tomto článku jsem však byl, podle mnou pořízených fotografií *L. trilineata*, právě z NP Drenovë, zprostředkovaně upozorněn na fakt, že jsem v Albánii pravděpodobně našel ještě jeden druh zastupující rod *Lacerta*. Podle několika morfologických znaků patrných z fotografie byli dani jedinci (viz fotografie) identifikováni jako druh *L. bilineata* (dlouho synonymizována s *L. viridis*). Pokud by tomu tak bylo, znamenalo by to nejen nový druh pláza pro Albánii, ale hlavně nejvýchodnější zaznamenaný nálezh druhu celkově. Tedy přesněji její východní hranici (Böhme et al., 2006). I přesto, že jsem s touto myšlenkou koketoval již při morfologickém ohledání daných exemplářů přímo v terénu, netroufám si položit jednoznačné stanovisko. Možnost nálezu druhu *Lacerta bilineata* ale ani

nezavrhuji a budu se tímto problémem dále zabývat. Aby byl výčet albánských *Lacertidae* kompletní, tak se v severoalbánských horách můžeme setkat i také s ještěrkou *Lacerta agilis bosnica*, která obývá polohy od 1 100 do 1 700 m n.m.

Se dvěma druhy slepýšovitých (*Anguillidae*) se díky charakteru albánského georeliéfu, resp. prostředí, můžeme setkat poměrně běžně. I tak mne ale překvapila hojnost druhu *Anguis fragilis*, kterého jsem našel např. nejen v horské oblasti NP Llogarë, ale také v suchém křovinatém prostředí nedaleko jónského pobřeží u vesnice Himarë. Obývá celé území Albánie, zejména však oblasti ve vyšších nadmořských výškách a s vyšší půdní i vzdušnou vlhkostí. Druhem inklinujícím spíše k sušším pobřežním nížinám je *Pseudopus apodus*. Několik exemplářů se mi podařilo pozorovat hlavně v NP Karavastasë a v okolí Skadarského jezera. Patří rovněž mezi běžné zástupce.

Poslední čeleď *Scincidae* zastupuje v Albánii pouze jeden druh – *Ablepharus kitaibelii*. Obývá hlavně nížinaté oblasti, jakou jsou např. písečné lokality s porosty borovic a nízkou vegetací u Divjakë, jež jsem měl možnost také navštívit. Krátkonožky jsem ale nepozoroval. Na druh jsem narazil až na makedonské straně Prespanského jezera u osady Stenje, která je od albánské hranice vzdálena necelé 2 km.

Z hadů se v Albánii můžeme setkat hned s několika zajímavými zástupci. Běžným, ale lokálně se vyskytujícím druhem, je

slepák *Typhlops vermicularis*. Tento subterestrický žijící, stenofágní druh se vyskytuje převážně v oblasti Západní prolákliny, kde jsem jej měl možnost také pozorovat. Jediný exemplář jsem našel v noci ve střední Albánii na okraji mraveniště při lovu kukel mravenců, které mu slouží jako potrava.

Z dalších pozorovaných zástupců *Serpentes* zmíníme hlavně užovky *Natrix natrix* a *Natrix tessellata*, které se hojně vyskytovaly v okolí všech velkých jezer Albánie. Zejména *N. tessellata* byla velice hojná, o čemž svědčilo velké množství ubitých exemplářů na březích těchto jezer. Dále štíhlovky *Dolichophis caspius*, které se rovněž vyskytují na celém území Albánie a které jsem zaznamenal v okolí jezera Shelegurë v nadmořské výšce kolem 1 000 m. Vzácnějším albánským druhem tzv. štíhlovky je *Platyceps najadum*, kterou jsem našel ve výšce 1 200 m n.m. v pohoří Cikës (součást NP Llogarë). Vyskytuje se především v západní části Albánie, nikde však není hojná. Ubité jedince jsem našel v NP Butrint a ve městě Gjirokastër.

Širohlavec *Malpolon insignitus* patří spolu s hady rodu *Natrix* k nejběžněji pozorovaným druhům hadů Albánie (Haxhiu, 1980, 1998). Osobně jsem však pozoroval jen jediný juvenilní exemplář v NP Karavastasë. Přejetého jedince jsem našel na silnici u vesnice Dhërmi.

Zmiije jsou v Albánii zastoupeny třemi druhy. Nejběžnějším zástupcem je však zmiije *Vipera ammodytes* (albánsky Nepërka), která se na zdejších územích vyskytuje ve dvou poddruzích – *ammodytes* a *meridionalis*. Poddruh *ammodytes* je na území Albánie znám zejména od Skadarského jezera, kde se vyskytují opravdu velice nádherně vybarvené exempláře. Běžnější je však poddruh *meridionalis*, který zaujímá většinu areálu rozšíření druhu v Albánii. Tento poddruh zmiije různě jsem měl možnost nalézt na dvou lokalitách. Prvním stanovištěm byla kamenná pole na úpatí pohoří Cikës, která zmiijm

poskytovala dokonalá útočiště. Odlišný charakter měla druhá z lokalit u jezera Shelegurë. Pastviny ohraničené pásmem stromů a hradbou skal, pod kterými se roztroušeně nacházely malé hromady kamení, byly rovněž vhodným habitem pro tento druh zmiije. Ubitou zmiiji různě jsem našel v NP Drenovë. Zbylé dva druhy *Vipera ursinii macrops* a *Vipera berus bosniensis* se vyskytují vzácně v horách severní a severovýchodní Albánie. Z albánsko-makedonského pohraničí je u *V. ursinii* např. udávána lokalita v pohoří Korab (Sterijovski, 2006).

Tyto dvě zmiije, stejně jako zbylé albánské druhy hadů *Coronella austriaca*, *Eryx jaculus turcicus*, *Hierophis gemonensis*, *Elaphe q. quatuorlineata*, *Zamenis longissimus*, *Zamenis situla* a *Telescopus f. fallax* se za časově i místně omezená pozorování nepodařilo faunisticky dokumentovat.

Albánie to však samozřejmě nejsou jen obojživelníci, plazi a překrásná příroda. Tato dlouho zapovězená země má nejen biologovi co ukazovat a představovat. Její kulturní bohatství, které si dokázala i přes svou bouřlivou minulost udržet, propastně rozdílů různých druhů, paradoxů a určitá exotika smíšená s pocitem nejisté bezpečnosti, kterou v této podobě nezažijete v žádné jiné evropské zemi, v člověku zanechá pocit, kvůli kterému se sem možná bude chtít opět vrátit. Je zde stále co objevovat a osobně, kdybych si měl vybrat ke studiu herpetofauny některou z balkánských zemí, bude to nejspíše právě Albánie.

Literatura

- Beshkov, V., Naniev, K., 2006: Amphibians and Reptiles in Bulgaria. Sofia, str. 40-41
- Böhme, M., U. et al., 2006: Phylogeography and cryptic variation within the *Lacerta viridis* complex (Lacertidae, Reptilia). *Zoologica Scripta* (7): str. 1-13
- Bousbouras, D. & Ioannidis, Y., 1994: Amphibien und Reptilien des Prespa-Nationalparks und der Gebirgsregion um Florina (Mazedonien, Griechenland). *Salamandra* 30(3): str. 209-220
- Bousbouras, D. & Ioannidis, Y., 1997: The distribution and habitat preferences of the amphibians of Prespa



† *Emys orbicularis hellenica* z NP Batriel

^ Najběžnější suchozemské želvy Albánie je *Eurotestudo hermanni*. Tento jedinec byl součástí populace od jezera Shelogari

< Žmije *Vipera ammodytes meridionalis*

National Park. Hydrobiologia 351: str. 127-133

Bruno, S., 1989: Introduction to a study of the herpetofauna of Albania. British herpetological Society Bulletin 29: str. 16-41

Dolana, M. et al., 1999: State of the Environment Report 1997-1998. Republic of Albania - National Environmental Agency

Džukić, G.; Kalezić, M., 2001: The biodiversity of amphibians and reptiles in the Balkan Peninsula in: Balkan biodiversity. Papers from the ESF Exploratory Workshop on Balkan biodiversity - Koper, September 2001. Griffiths, H.; Krystufek, B.; Griffiths, J. (eds.)

Engelmann, W., E. et al., 1985: Lurche und Kriechtiere Europas. Neumann Verlag, Leipzig - Radebeul

Frost, Darrel R., 2007: Amphibian Species of the World: an Online Reference. Verze 5.0. K. 1. února 2007. Elektronická databáze

< Jevonilni exemplář širohlavce *Malpolon insignitus*

< Vzácné pozorování zajímavým druhem hada je slepák *Typhlops vermicularis*

dostupná z: <http://research.amnh.org/herpetology/amphibia/index.php>. American Museum of Natural History, New York, USA.

Gasc, J.-P., Cabela, A., Crnobrnjačević, J., Dolmen, D., Grossenbacher, K., Haffner, P., Lescure, J., Martens, H., Martínez Rica, J. P., Maurin, H., Oliveira, M.E., Sofianidou, T.S., Veith, M., Züderwijk, A. (eds.), 1997: Atlas of Amphibians and Reptiles in Europe. Collection Patrimoine Naturels, 29, Societas Europaea Herpetologica, Museum National d'Histoire Naturelle & Service du Patrimoine Naturel, Paris, 496 str.

Gavrilović, V., Cvetković, D., Djukić, G.,

Pečkovski, S., 1999: Komparative morphological study of *Rana balcanica* and *Rana ridibunda*. Contribution to the Zoogeography and Ecology of the Eastern Mediterranean region 1: str. 205-210

Haxhiu, I., 1980: Te dhëna paraprakë mbi familjen Colubridae në Shqipëri. Buletin i shkencave të natyrës, 2:85-91. Příklad uverifikovaný v časopise Terarista pod názvem: Zpráva o rozšíření čeledi Colubridae v Albanii. Terarista (1981), 2, 3-4: str. 2-5

Haxhiu, I., 1994: The herpetofauna of Albania. Amphibia: species composition, distribution, Wlats. Zoologische Jb. Syst. (Genl) 121: str. 321-334

Haxhiu, I., 1995a: Current Data on the Chelonians of Albania. Chelonian Conservation and Biology, 1(4): str. 326-327

Haxhiu, I., 1995b: Results of Studies on the Chelonians of Albania. Chelonian Conservation and Biology, 1(4): str. 324-326

Haxhiu, I., 1998: The reptiles of Albania: composition, distribution, habitats. Bonner Zoologische Beiträge, 48: str. 35-57

Jablonski, D., 2007: Albánie, Srbsko, Makedonie a Černá Hora 10.6. - 23.6.2007. Balcanica.cz, dostupné z <http://www.balcanica.cz/1/13/36>

Kocourek, I., 1994: Teraristické postřehy z jižní Albánie, 37(11): str. 30-31

Lubisavljević, K., Arribas, O.; Džukić, G.; Carranza, S., 2007: Genetic and morphological differentiation of Mosor rock lizards, *Dinarolacerta mosorensis* (Kolombatović, 1886), with the description of a new species from the Prokletije Massif (Montenegro) (Squamata: Lacertidae). Zootaxa 1613: str. 1-22

Sofianidou, T. S., Schneider, H. & B. Asimakopoulou, 1987: Distribution of the water frog *Rana epirotica* (Amphibia, Anura) in Greece. Proceedings of the 4th Ordinary General Meeting of the Societas Europaea Herpetologica: str. 365-367

Sterijovski, B., 2006: A new record of *Vipera ursinii* (Reptilia: Serpentes) from Macedonia in: Venes, M.; Köhler, J.; Ziegler, T.; Böhme, W. (eds.) Herpetologia Bonnensis II. Proceedings of the 13th Congress of the Societas Europaea Herpetologica: str. 181-182

III